

ефективності та розглядати її як інтегральну ефективність, то важко однозначно відповісти на запитання, які системи – кооперативні чи некооперативні, чисті чи нечисті – ефективніші. Для правильної відповіді на це запитання потрібно здійснити спеціальний науковий аналіз окремих складових інтегрального рівня ефективності та виявити їхні співвідношення. Такий аналіз реалізувати практично дуже важко, оскільки соціально-духовна ефективність не має чіткої грошової форми вираження, вона не обов'язково матеріалізується в економічних процесах і дуже часто має позаекономічну форму реалізації, зафіксувати яку дуже важко.

Література

1. Рехлецький Є.А. Кооперативний капітал в умовах переходу до ринку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Є.А. Рехлецький. – Львів : Вид-во ЛНУ, 2002. – 20 с.
2. Рехлецький Є.А. Кооперативний капітал в умовах переходу до ринку : дис. ... канд. екон. наук / Є.А. Рехлецький. – Львів : Вид-во ЛНУ, 2002. – 184 с.
3. Гелей С.Д. Теорія та історія кооперації : підручник / С.Д. Гелей, Р.Я. Пастушенко. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 513 с.
4. Бабенко С.Г. Основи кооперації : навч. посібн. / С.Г. Бабенко, С.Д. Гелей, Я.А. Гончарук, Р.Я. Пастушенко. – К. : Вид-во "Знання", 2004. – 470 с.
5. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем в перехідній економіці / С.Г. Бабенко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 2003. – 332 с.

Драбовский А.Г. Теоретический анализ кооперативных систем по отраслевым типам

Выделены самые типичные функционально уровневые интерпретации кооперативных систем. Охарактеризованы основные тенденции и особенности развития мезо-экономической теории кооперативных систем. Выделены отраслевые типы кооперативных систем и осуществлен их теоретический анализ.

Ключевые слова: кооперативные системы, мезо-экономическая теория кооперативных систем, производственные, потребительские и коммерческие кооперативные системы, эффективная эластичность кооперативных систем.

Drabovskiy A.G. A theoretical analysis of the co-operative systems is after of a particular branch types

The most typical functionally level interpretations of the co-operative systems are selected. Basic tendencies and features of development of mezo-economic theory of the co-operative systems are described. The of a particular branch types of the co-operative systems are selected and they are carried out theoretical analysis.

Keywords: co-operative systems, mezo-economic theory of the co-operative systems, production, consumer and commercial co-operative systems, effective elasticity of the co-operative systems.

УДК 330.322.3:338.43 Аспір. М.М. Ковальчук¹ – Львівська фінансова академія

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ

Обґрунтовано розвиток інвестиційної діяльності у сільському господарстві та її вплив на результати у Львівській області. Проаналізовано основні дані галузі та визначено спрямування інвестицій. Інвестиційні ресурси в тих обсягах, які фактично ре-

¹ Наук. керівник: проф. М.І. Яцків, канд. екон. наук – Львівська фінансова академія

алізуються, не забезпечують розширеного відтворення, а для більшості вітчизняних підприємств основним джерелом інвестицій є їхні власні кошти. Як наслідок, у важкому стані перебуває матеріально-технічна база сільського господарства.

Постановка проблеми. Сьогодні настав той рівень дефіциту й дорожнечі продовольства, коли треба визнати, що стійке та збалансоване економічне зростання у сільському господарстві базується, насамперед, на потребі істотного збільшення обсягу інвестицій. Зростання ролі довготермінового кредитування дрібних і середніх фермерів та залучення іноземних інвестицій є визначальними чинниками забезпечення ефективного розвитку галузі. В умовах економічної кризи ці питання набувають особливої актуальності. Від їхнього вирішення на сучасному етапі значною мірою залежить відновлення та зростання матеріально-ресурсного потенціалу, підвищення рівня виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, вирішення всього спектра соціально-економічних проблем. Бюджетний дефіцит, скорочення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, фінансова залежність України від іноземних держав посилюють актуальність вирішення проблеми раціоналізації і підвищення ефективності використання наявних і доступних інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток інвестиційної діяльності дискутується в літературі, тому з окремих проблем можна спиратись на авторитетну думку відомих вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких як: В.І. Бірман, І.О. Бланк, А.А. Пересада, Г.М. Підлісецький, В.В. Ковальов, П.Т. Саблук, М.І. Савлук, О.Ю. Стариков, Дж. М. Кейнс, О.Л. Смирнов та ін. Однак переважна більшість наукових досліджень присвячена загальному механізму інвестиційної діяльності, розробленню теоретичних основ, тому невирішені питання щодо розрахунків ефективності, привабливості агропідприємств.

Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій розвитку інвестиційної діяльності у сільському господарстві та аналізі загального стану відтворюваних процесів у ньому для розроблення висновків на перспективу.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство належить до провідних галузей агропромислового та господарського комплексу України, ефективність функціонування якої визначає економічну та продовольчу безпеку країни.

Недостатні обсяги інвестиційних ресурсів призвели до послаблення матеріально-виробничої бази суб'єктів господарювання, зменшення його прибутковості і рентабельності, низького рівня концентрації і спеціалізації виробництва, слабого розвитку інфраструктури аграрного ринку. На наш погляд, достатня кількість фінансових ресурсів є запорукою оновлення та вдосконалення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва, підвищення його ефективності, забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору загалом. Матеріально-ресурсне забезпечення аграрного виробництва, його ефективний розвиток в умовах транзитивної економіки прямо залежать від обсягу, структури та напрямку інвестицій – витрат на будівництво та ремонт виробничих приміщень, придбання сільськогосподарської тех-

ніки та обладнання, впровадження нових технологій, забезпечення достатнього рівня платоспроможності, зміцнення фінансової стійкості та поліпшення виробничої діяльності аграрних підприємств.

Нині ситуація з можливостями доступу до отримання довготермінових кредитів для більшості дрібних і середніх фермерських господарств проблемна. Основними перешкодами на шляху отримання кредитів є: невирішене правове питання власності на землю, низька рентабельність більшості агропідприємств, непрозорість ринку. Для підвищення ефективності механізму кредитування сільського господарства потрібно на законодавчому рівні створити привабливі умови для вкладення кредитних ресурсів комерційних банків у розвиток сфери АПК.

На думку Ф.О. Ярошенка, основу політичного принципу забезпечення інвестиційними ресурсами сільського господарства загалом повинно становити створення сприятливих умов для поєднання сировинних, переробних і торгових галузей АПК в єдиному комплексі. Проблема в тому, що кошти з бюджету виділяються здебільшого переробним підприємствам АПК, а також на важливі технічні культури, такі як льонарство, хмелярство, а на розвиток інших галузей – зернове господарство, овочівництво, продукція великої рогатої худоби, свинарство – коштів не вистачає [1].

Як справедливо зазначає М.Ю. Коденська, сільськогосподарське виробництво має екстенсивний характер, а стан розвитку аграрного виробництва зумовлений низкою чинників і насамперед байдужістю держави до стану розвитку сільського господарства. Як наслідок – дефіцит фінансових і матеріально-технічних ресурсів у підприємствах аграрного сектора, високий фізичний і моральний рівень спрацьованості основних засобів – потребує збільшення витрат на їхній ремонт [2].

У сучасних умовах активізація інвестиційної діяльності є визначальною – через світову кризу продовольства, котра спричинила стрімке зростання цін на продукти харчування, і цим самим зумовила потребу щодо залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Певна робота у цьому напрямі ведеться, про що свідчать статистичні показники. На початку 2008 р. світові ціни на продовольчі товари піднялися до найвищого рівня за останні 50 років. Як наслідок, середня рентабельність вирощування сої в Україні досягла 220 %, пшениці – 151 %, кукурудзи – 164 %, ячменю – 119 %. На нашу думку, ріст прибутковості зумовив притік іноземних інвестицій. Так, зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у сільське господарство, мисливство, лісове господарство Львівської області. У 2005 р. ця сума становила 188,4 тис. дол. США, а у 2008 р. – 77623,2 тис. дол. США. Безумовно, в останні роки активно інвестується сільське господарство, адже воно має великий потенціал і поступово перетворюється у лідера національної економіки. Так, на розвиток сільськогосподарських підприємств у 2008 р. скеровано вдвічі більше коштів, ніж за 2007 р. та у 12 разів – порівняно з 2000 р. Фінансування переважно здійснювали іноземні інвестори, а кошти вкладали у придбання обладнання [3, с. 9, 87].

Таким чином, інвестиції це – найважливіша частина фінансування розширеного відтворення, яка забезпечить економічне зростання в довготривалій перспективі. Вони визначають темпи розвитку сільськогосподарського

виробництва, а широке їх застосування забезпечить структурні зміни, технологічне переоснащення та модернізацію, запровадження сучасних високопродуктивних і ресурсоощадних технологій, вихід на передові позиції розвитку й пріоритетності галузі.

Зазначимо, що протягом тривалого періоду інвестиційна активність спадала, що пов'язано з інфляцією та зниженням стійкості національної валюти, дефіцитом бюджету, а здебільшого – прорахунками та недосконалістю законодавства. Незначне фінансування галузі зумовили катастрофічну спрацьованість устаткування, збільшення навантаження на одиницю застарілої техніки, що істотно знижує ефективність функціонування аграрних підприємств; соціальний занепад села, зменшення капітального будівництва, зростання безробіття у сільській місцевості. Подальший стан розвитку сільського господарства залежатиме від політики держави у розробленні комплексу правових, організаційних та економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності та стимулювання інвестиційної активності.

На нашу думку, основними методами такого стимулювання є: зменшення податкового тиску на певні види сільськогосподарської продукції; підвищення обсягу фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва; стимулювання імпорту та експорту (звільнення від експортного мита).

Оскільки, інвестиційна діяльність – це соціально-економічний процес здійснення інвестиційних вкладень з метою стабільного розвитку та досягнення високих результатів в економіці, вирішальний чинник усієї економічної політики, необхідно визначитись із деякими напрямками її розвитку.

Одним із основних стратегічних напрямів подальшої активізації інвестиційної діяльності має бути створення привабливого інвестиційного клімату. Для цього насамперед потрібно створити відповідну нормативно-правову базу, яка б регулювала інвестиційні процеси у сільському господарстві з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності товаровиробників. В Україні необхідно прийняти комплексну програму залучення інвестицій, що передбачатиме: впровадження та розроблення механізмів залучення іноземних інвестицій; підвищення рівня гарантій і прав інвесторів, налагодження автоматизованої інформаційної системи для забезпечення оперативного пошуку партнерів у сфері іноземного інвестування, належного режиму консультаційного обслуговування з питань права, фінансування та страхування; створення державного реєстру іноземних інвесторів і банку даних про об'єкти іноземного інвестування [4].

Ураховуючи зазначене, в Україні надто повільно утверджується розуміння вагомості сільського господарства в органах державної законодавчої і виконавчої влади. Підтвердженням цього є відсутність чіткої і послідовної державної політики в аграрній сфері: зволікання зі здійсненням реформ, відсутність права приватної власності на землю, яка не є повноцінним товаром; повільні темпи приватизації, невідповідність інвестиційної діяльності світовим вимогам. Таким чином, постає питання про зміну аграрної політики та уточнення її інвестиційної стратегії, розроблення нових перспективних проєктів розвитку.

Тому треба звернути увагу на те, як впливає інвестиційна діяльність на функціонування сільського господарства у Львівській області, про фактичний стан справ у розвитку якого свідчать дані за 2003-2008 рр. (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка обсягів інвестицій у сільське господарство та їх вплив на ефективність у Львівській області*.

Роки	Інвестиції в основний капітал, млн грн	Вироблено валової продукції в порівнянних цінах, млн грн			Вироблено з розрахунку на 100 га угідь, тис. грн	Рівень рентабельності, %
		всього	рослинництва	тваринництва		
2003	30,7	4070,5	1953,7	2116,8	370,2	18,1
2004	40,3	4126,4	2068,9	2057,5	379,9	12,5
2005	75,1	4057,7	1924,0	2133,7	382,2	7,9
2006	84,0	4264,7	2098,8	2165,9	404,5	22,6
2007	211,0	4292,7	2158,3	2134,4	407,7	34,0
2008	549,8	4300,5	2192,9	2107,6	412,0	24,0
2008 р. в % до: 2003 р.,	17,9 п	105,6	112,2	99,6	111,3	+5,9
2007 р.,	260,6	100,2	101,6	98,7	101,0	-10,0

*Джерело: [5, с.106, 109, 111].

З наведених даних випливає найперший висновок про те, що інвестиційна діяльність в аграрному секторі економіки тривалий час перебуває в стані стагнації. Адже не можна вважати, що суми фінансових інвестицій у межах 31-84 млн грн протягом 2003-2006 рр. були істотними. Для 225 сільськогосподарських, не рахуючи фермерських господарств, такі суми, що в середньому становили 0,2-0,5 тис. грн на одне підприємство, були мізерними. Закономірно, що істотного впливу на рівень ефективності вони не здійснювали.

Підтвердженням цього є факти зниження рівня рентабельності за ці роки, незначними є темпи росту виробництва валової продукції сільського господарства, особливо у тваринництві. Ця галузь була й залишається надзвичайно трудомісткою, тому різко реагує на обмеженість або нестачу фінансових ресурсів.

Певні зміни в сумах інвестицій були лише в два останні періоди – 2007-2008 рр. Тут їхня величина зросла в 2,6 раза, й досягла більше, ніж півмільярда гривень, або по 2,4 тис. грн на одне підприємство у середньому. Як результат, ріст на 11,3 % виробництва валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, стрімкий скачок рентабельності. Наприклад, у 2008 р. рівень рентабельності всієї економіки Львівської області становив 1,3 %, від операційної діяльності, а загалом було одержано збитків на суму 2367,0 тис. грн [5, с. 50]. Натомість сільське господарство отримало 79,1 тис. грн прибутку.

Безперечно, прогресивні тенденції змін в аграрному секторі економіки Львівської області спричинені дією цілого комплексу чинників, зокрема й природного походження. Однак фінансові інвестиції, на нашу думку, в умовах ринкової економіки повинні відігравати вирішальну роль. Адже саме їхні обсяги визначають можливості функціонування економіки цієї галузі на умовах самофінансування.

Паралельно з цим, важливе значення, якщо не вирішальне, має обґрунтованість спрямування інвестицій за напрямками використання. На нашу думку, орієнтація повинна бути переважно на зміцнення матеріально-технічної бази, зокрема в нарощування кількості основних засобів виробництва сільськогосподарської продукції. Аграрні підприємства, за даними В.С. Шебаніна [6], забезпечені основними сільськогосподарськими машинами лише на 40-58 %, понад 90 % з яких відпрацювали свій амортизаційний строк. При цьому щорічні темпи вибуття технічних засобів у 5-10 разів перевищують їх придбання. Збільшення завантаженості на техніку призводить до розтягування строків виконання технологічних операцій. Тільки через несвоєчасне виконання робіт сільське господарство країни щороку недобирає майже третину вирощеного врожаю, що становить 3-3,5, а втрати зерна оцінюються у 1,5-2 млрд дол. США.

Викладені положення цілковито підтверджують дані підприємств Львівської області (табл. 2). Аналізуючи дані цієї таблиці, можна зауважити немовби якусь меншовартість сільського господарства, що підтверджується тенденцією питомої ваги основних засобів галузі в загальній сумі. Не коментуючи обсягу їхньої питомої ваги – в межах 3-4 % – зазначимо, що вона зменшується, й за п'ять років воно становило – 1,9 %. Такий самий висновок напрошується й зі зіставлення темпів приросту – 86,9 % і 3,7 %.

Мізерні темпи спричинені деяким збільшенням нововведених будівель і споруд, до того ж невиробничого характеру або сфери перероблення продукції. Засоби ж механізації трудомістких процесів, придбаних ще за радянських часів, мало того, що застарілі за техніко-економічними характеристиками, перманентно зменшуються кількістю. Так, парк тракторів зменшився на 1857 одиниць, або на 32,1 %, зернозбиральних комбайнів – на 585 одиниць, або на 32,5 % за майже незмінної площі посіву зернових та зернобобових культур (276,5 тис. га – у 2004 р. і 274,4 тис. га – у 2008 р.).

Табл. 2. Наявність сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, шт. на кінець року

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. до 2004 р., %
Основні засоби – всього	51890,2	59232,3	68867,4	82016,9	96981,2	186,9
Сільське господарство	2184,9	2405,0	2331,7	2275,8	2265,8	103,7
Його питома вага, %	4,2	4,1	3,4	2,8	2,3	-1,9
Трактори (на кінець року, шт.)	5784	5308	4797	4270	3927	67,9
Зернозбиральні комбайни	1801	1701	1535	1346	1216	67,5
Установки та агрегати для доїння корів	474	402	350	294	249	52,5
Бурякозбиральні машини	257	247	222	177	150	58,4

Посіви цукрових буряків за цей період скоротились із 25,7 тис га до 16,0, або на 37,3 %, відповідно бурякозбиральних машин – на 41,6 %. Через це зупинили свою роботу Краснянський, Ходорівський, і Самбірський цукрові заводи, а ціна цукру на ринку зросла до 12000 грн за тону проти 4100 у 2008 році [5, с. 68], або в 30 разів. Таке становище вимагає не тільки констатації негативів, а й пошуку шляхів виправлення.

Висновки. Інвестиційні ресурси в тих обсягах, які фактично реалізуються, не забезпечують розширеного відтворення, а для більшості вітчизняних підприємств основним джерелом інвестицій є їхні власні кошти. Як наслідок, у складному стані перебуває матеріально-технічна база сільського господарства. Все це призвело до того, що більшість сільськогосподарських підприємств – збиткові. Вони використовують застарілу техніку, а більшість обігових коштів спрямовується не на оновлення устаткування, а на його поточний і капітальний ремонт. Таке становище потребує пошуку шляхів виправлення, таких, як доступність довготермінового кредитування та залучення фінансових ресурсів з інших галузей, насамперед переробної промисловості АПК.

Література

1. **Ярошенко Ф.О.** Забезпечення сільського господарства реальними джерелами фінансування / Ф.О. Ярошенко // Економіка АПК. – 2003. – № 12. – С. 10-12.
2. **Коденська М.Ю.** Стан розвитку сільськогосподарського виробництва та концептуальні засади його інвестування / М.Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 71-76.
3. **Інвестиції у Львівській області у 2008 році: статистичний зб.** / Львів. обл. гол. упр. статистики. – Львів, 2009. – 102 с.
4. **Давиденко Н.М.** Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Н.М. Давиденко // Агроінком. – 2007. – № 9-10. – С. 73-76.
5. **Статистичний щорічник Львівської області за 2008 рік.** – Ч. 1. – Львів, 2009. – 366 с.
6. **Шебанін В.С.** Стан та напрями оновлення і розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства в Україні / В.С. Шебанін // Економіка АПК. – 2002. – № 8. – С. 16-23.

Ковальчук М.М. Тенденции развития инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве и ее влияние на результаты

Обосновано развитие инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве и ее влияние на результаты во Львовской области. Проанализированы основные данные отрасли и определены направления инвестиций. Инвестиционные ресурсы в тех объемах, которые фактически реализуются, не обеспечивают расширенного воспроизводства, а для большинства отечественных предприятий основным источником инвестиций является их собственные средства. Как следствие, в тяжелом состоянии находится материально-техническая база сельского хозяйства.

Koval'chuk M.M. Progress of investment activity trends in agriculture of I its influence on results

The article is devoted to the development of the investment activity in the agricultural economy and its influence on result of in the Lviv area. The author analyses the basic figures of the brunch and defined direction investment. Investment resources in those volumes, which actually will be realized, do not provide the extended recreation, and for most domestic enterprises the basic source of investments is them the personal funds. As a result, there is a material and technical base of agriculture in a grave condition.